

İlk ve OrtaÇa'da Türk Dünyası - I

1. Bu soruda kelime tahlili yapacak olursak Apa devlet görevlisidir. Rum ise Bizans'a ve Roma'ya verilen bir isimdir. Köktürk Kitabeleri'nde Bizans'tan gelen devlet görevlileri ve elçilere Apurum denilmiştir.

CEVAP B

2. Türk adı Uygur metinlerinde "güç, kuvvet", Kaşgarlı Mahmut'un "Divanü Lügati't-Türk" adlı eserinde "olgunluk çağı", Çin kaynaklarında "miğfer", Ziya Gökalp ise Türk adının "türel (törel) kanun nizam sahibi" Vamberi'ye göre "Türemek" anlamında kullanılmıştır. Türkler hakkında ilk olarak Çin yıllıklarında bahsedilmiştir. Bizanslılar, İranlılar ve Araplar ise VIII. yüzyıldan itibaren Türkçe konuşan ve boylar hâlinde yaşayan topluluklara Türk adını vermişlerdir. Türkiye adı VI. yüzyıldan itibaren Bizans kaynaklarında Orta Asya için kullanılan coğrafi bir terim olmuştur.

CEVAP E

3. Türkler hakkında bilgi veren ilk kaynak Çinlilere ait yıllıklardır. MÖ 318 tarihli antlaşma Hunlar ile Çinliler arasında imzalanmış, Türklerle ilgili en eski yazılı belgedir.

CEVAP A

4. Türkiye adı VI. yüzyıldan itibaren Bizans kaynaklarında Orta Asya için kullanılan coğrafi bir terim olmuştur. Daha sonraki dönemde ise Türkiye ve Türkistan adı Türk hâkimiyet sahasının genişlemesine paralel olarak IX ve X. yüzyıllarda Volga Nehri'nden Orta Avrupa'ya kadar uzanan bölge için, XI. yüzyıldan itibaren Anadolu için kullanılan bir ad olmuştur.

CEVAP D

5. Önceki sorularda da açıklandığı gibi Bizans kaynaklarında Orta Asya ve Anadolu için Türkiye denilmiştir. Türk adının geçtiği ilk Türkçe kaynak ise II. Köktürk Devleti Zamanı'nda dikilen Orhun Yazıtlarıdır.

CEVAP E

6. Mete MÖ 209 yılında hükümdar olduktan sonra Moğol, Tunguz, Yüe-çi kabilelerinin hepsini egemenlik altına alır, yay çekip ok atabilen boylarının tamamını kendisine bağlayarak ilk kez Türk siyasi birliğini sağlar. Çin imparatoruna bir mektup göndererek O'na gözdağı verir, Çin ile yaptığı Pa-i Teng Savaşı'nda Çin'i vergiye bağlar.

CEVAP C

7. A, C, D ve E seçeneklerinde verilen bilgiler doğrudur. Ancak Altay, Sayan, Ötüken bölgesi tarım havzalarının olduğu yerler değildir. Orta Asya tarım havzası bugünkü Sincan Uygur Özerk bölgesinin olduğu yerdir.

CEVAP B

8. Türklerin ana yurttan ilk göçlerinin, MÖ XVI. yüzyılda başladığı, MÖ XII. yüzyıl ve MS IV-IX. yüzyıllar arasında yoğunlaştığı bilinmektedir.

Bu göçlerin sebepleri şunlardır;

- İklim değişikliği sonucu yaşanan kuraklık, hayvan hastalıkları ve yaşam alanlarının daralması
- Nüfusun artması
- Boylar arası mücadele, dış baskılar ve Türklerin bağımsızlıklarına düşkün olması
- Yeni yurtlar bulma düşüncesi

CEVAP E

9. Türklerin Orta Asya'dan yaptığı göçler sonucunda;

- Türkler, Anadolu, Suriye, Orta Avrupa ve Sibiryaya yerleştiler.
- Türkler farklı kültürleri etkilediler ve kendileri de o kültürlerden etkilendiler.
- Türk boyları arasında dinî, kültürel, ekonomik, sosyal ve siyasi farklılıklar meydana geldi.
- Göç ettikleri yerlerde Türkler değişik adlarla devletler kurdular.
- Göç ettikleri bölgelerde devlet yönetimi ve askerî teşkilatlanma açısından örnek oldular.
- Türkler dünyanın büyük bir bölümünde yaşamaya başladıkları için Türk tarihini bir bütün olarak incelemek zorlaşır.

CEVAP D

10. İstemi Yabgu'nun bu sözüne bakılarak 3 öncülün tamamına ulaşılabilir. Atalarımızdan işittik demesi önceden siyasi ilişkilerin olduğunu ve Köktürklerle Bizans arasında diplomasinin var olduğunu kanıtlar. Türklerin fetihçi anlayışa sahip olduğu anlayışı soruda açık şekilde verilmiştir. Bu sorunun amacı İstemi Han'ın Bizans ile diplomatik ilişkilerde bulunduğunu unutturmamaktır.

Not: Osman Turan (1914 Çaykara, Trabzon - 17 Ocak 1978 İstanbul), Türk tarih profesörü, Selçuklu Tarihi'nin kurucusu, akademisyen ve siyasetçi. birliği sağlanmış, devlet en geniş sınırlarına ulaşmıştır. Hun Hükümdarı Mete Zamanı'nda devlet teşkilatı geliştirilmiş, kurdu-

İlk ve OrtaÇa'da Türk Dünyası - I

ğu teşkilat kendinden sonra kurulacak Türk devletlerine örnek olmuştur. Mete düzenli orduyu kurarak, orduda ilk defa onlu sistem oluşturmuştur. Bu nedenle Mete'nin tahta çıktığı tarih Türk Kara Kuvvetlerinin kuruluş tarihi kabul edilmiştir. Mete Dönemi'nde Doğu Roma üzerine sefere çıkılmamıştır.

CEVAP A

11. A, B, C ve E seçenekleri Hunlarla ilgili doğru bilgiler vermektedir. Ancak Tabgaçlar Çin egemenliğinde asimile olmuştur, Ak Hunlar'ı (Eftalit) ise Köktürk - Sasani ittifakı ortadan kaldırmıştır.

CEVAP D

12. Babası Teoman tarafından Yüe-çi'lere rehin olarak verilen Mete, tartışmasız Türk tarihinin en kudretli kağanıdır. Tarihi yazıtlarda Oğuz Kağan ve bazı araştırmacılara göre Kur-an'ı Kerim'de adı geçen Zülkarneyn olduğu iddia edilmektedir. Hükümdarlığı döneminde Hun İmparatorluğu'nun sınırlarını Hazar Denizi'nden Japon Denizi (Bugünkü Kuzey Kore) kadar genişletmiş, Orta Asya'daki demografik yapıyı şekillendirerek tarihe adını altın harflerle yazmış büyük bir imparatordur. Aynı zamanda ilk düzenli orduyu kurarak diğer milletlere ilham kaynağı olmuştur. Tarihte çavuş oku olarak tabir edilen ısıklı okun mucidinin Mete olduğu kabul edilir.

CEVAP B

13. Hunlar ile Çinliler arasında yapılan savaşların temel nedeni İpek Yolu'na egemen olma mücadelesidir.

CEVAP B

14. Hunların en parlak devri Mete Dönemi'dir. Tunguzlar, Yüe-çiler ve Moğolları Mete hâkimiyet altına almıştır. Mete Zamani'nda Çinlilerle yapılan savaş sonucunda (Pai-Teng Seferi) MÖ 197 yılında antlaşma yapılarak Çin vergiye bağlanmıştır. Mete Dönemi'nde Türk boylarının tamamı egemenlik altına alınarak ilk defa Türk siyasi birliği sağlanmış, devlet en geniş sınırlarına ulaşmıştır. Hun Hükümdarı Mete Zamani'nde devlet teşkilatı geliştirilmiş, kurduğu teşkilat kendinden sonra kurulacak Türk devletlerine örnek olmuştur. Mete düzenli orduyu kurarak, orduda ilk defa onlu sistem oluşturmuştur. Bu nedenle Mete'nin tahta çıktığı tarih Türk Kara Kuvvetlerinin kuruluş tarihi kabul edilmiştir. Mete Dönemi'nde Doğu Roma üzerine sefere çıkılmamıştır.

CEVAP A

15. Mete'nin ölümü üzerine MÖ 174 yılında tahta geçen Ki-ok Çin ile ilişkilerini düzenlemek amacıyla Çinli bir prensesle evlendi. Daha sonraki dönemlerde de Çinli prenseslerle yapılan evlilikler devam etmiştir. Bu durum Hun Devleti için kötü sonuçlar doğurmuştur. Şöyle ki prenseslerin maiyetinde gelen casuslar Hun Devleti aleyhine ülke genelinde propaganda yapmışlar, Hunların diğer Türk boylarıyla aralarının açılmasına neden olmuşlardır. Türklerle yakınlık kuran Çinliler, Türkleri ipek ve çeşitli eşyalarla lüks bir yaşama özendirmişler, böylece devleti içten yıkmak içinde çalışmışlardır.

CEVAP B

16. 16. Gürz, topuz veya bozdoğan, düşmanı yaralamak ve zırhını parçalamak amacıyla yakın çatışmada kullanılan, üzerinde boğumlar olan ve bir ucu öbüründen çok daha kalın bir silahtır. Kargı ise ağaçtan yapılmış, ucunda sivri demir bulunan mızraklardır. Bunların dışında kılıç, kalkan, kama, kamçı, ok, yay, zırh, tolga (miğfer) kullanılmıştır. Yelme ise bir savaş aleti olmayıp akıncı birliklere verilen isimdir.

CEVAP A

17. Hun İmparatorluğu Mete'nin ölümünden sonra bir süre daha gücünü korumuş Çinli prenseslerle evlenme geleneği ile Çinli prenseslerin casusluk faaliyetleri, Hun boyları arasındaki iktidar kavgaları, MÖ 58 yılında Güney Hun ve Batı Hun olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu ikiye ayrılışın nedenlerinden birisi de Büyük Hun İmparatorluğu'nun başında bulunan Ho-han-ye'in ekonomik sıkıntıları da neden göstererek Çin egemenliğine girmek istemesidir ki, bu düşüncüyü kardeşi Çiçi, "atalarına saygısızlık" olarak kabul edip esaret altına girmeyi reddetmiştir.

CEVAP A

18. 18. Hunlar hakkında ilk bilgiler Çin kaynaklarında yer almıştır. Hunlar, MÖ 318 yılında bir anlaşma dolayısıyla Hun adının en çok bilinen Hsiung-nu şekli ilk defa kullanılmış ve bu durum bir daha değişmemiştir. Teoman'ın hükümdarlık döneminin MÖ 220 - MÖ 209 yılları olduğu düşünüldüğünde antlaşmanın Teoman Dönemi'nde imzalanması imkânsızdır.

CEVAP C

İlk ve OrtaÇa'da Türk Dünyası - I

19. Çi-çi, Mete'den yaklaşık 150 yıl sonra, Hun İmparatorluğu'nun Aral Gölü ve Batı Türkistan bölgesinde kurulan Batı Hun Devleti'nin hükümdarıdır. Kardeş Ho-han-ye'in, devletin içinde bulunduğu sıkıntılı durumları öne sürerek Çin'in egemenliği altına girmek istemesi üzerine; Çi-çi başka bir ulusun himayesi altına geçmeyi reddetmiş ve kardeşinin hükümdarlığını da tanımamıştır. Bunun üzerine ülke ikiye bölünmüştür. Ho-han-ye'in yönetimindeki Doğu Hun Devleti Çin egemenliğine girmiştir. Çi-çi'nin liderliğindeki Batı Hun Devleti ise MÖ 36 yılına kadar bağımsızlığını muhafaza etmiştir.

CEVAP B

20. Tanhu ve Şanyü unvanları hem Teoman ve hem de Mete tarafından kullanılmıştır. Şanyü unvanı daha çok Teoman, Tanhu unvanı daha çok Mete için Çinliler tarafından kullanılmış olup "Sonsuz Genişlik" anlamındadır.

CEVAP E

21. B, C, D ve E seçeneklerinde verilen bilgiler Türklerde hükümdarın görevlerindedir. Ancak ilk Türk devletlerinde hükümdarların dinî ayinleri yönetmek gibi bir görevi yoktur.

CEVAP A

22. Asya Hun Devleti'nin MS 216 yılında siyasal varlığını yitirmesi üzerine Hun topraklarında Türkler tarafından Avar, Tabgaç ve Akhun devletleri kurulmuştur.

CEVAP E

23. Asya Hun İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra Asya'nın batısında bulunan Hunlar, Hazar Denizi ile Aral Gölü arasındaki bölgede yaşayan Alanlar'ın topraklarını ele geçirmişlerdir. Bu bölgenin Hunların eline geçmesi, onların Avrupa içlerine kadar ilerlemelerinin başlangıcı olmuştur.

CEVAP A

24. Türkler, Avrupa toplumlarına devlet ve ordu örgütlenmesinde örnek olmuşlar, ceket, pantolon giymeyi, et konservesini, üzeniyi Avrupalılar Türklerden öğrenmişlerdir. Skolastik düşüncenin ortaya çıkmasında Türk kültürünün etkisi yoktur. Katolik kilisesinin siyasi bölünmüşlüğü fırsat bilerek gücü ele geçirmesinin bir sonucudur.

CEVAP C

25. Kavimler Göçü'yle Roma İmparatorluğu'nun parçalanmasıyla Avrupa'da derebeylik yani feodalite rejimi ortaya çıkar. Feodalite (Derebeylik), Kavimler Göçü sonrasında barbar kavimlerin Avrupa'ya girmesiyle büyük karışıklıklar yaşandı. Merkezî otoritenin bozulmasıyla feodalite denilen siyasi bir yapı ortaya çıktı. Barbar istilası sonucu hayatları tehlikeye giren halk ise hayatlarını devam ettirebilmek için çareyi feodal beylere sığınmakta buldular. Derebeyleri güçlü kalelere, büyük şatolara, kendilerine ait topraklara ve silahlı güçlere sahiplerdi. Derebeyleri, topraklarının büyüklüğüne ve güçlerine göre "senyör", "dük", "kont", "vikont" ve "şövalye" gibi unvanlar alırlardı. Halkı himaye eden bu derebeylere "süzeren", himaye edilen halka ise "vassal" denirdi. Feodal düzende derebeyler topraklarına sığınan insanlar üzerinde her türlü hakka sahip oldular. Öyle ki derebeyleri arazi ile birlikte üzerinde yaşayan halkı (serfleri) satma veya satın alma hakkına sahipti. Derebeylik sistemi Orta Çağ boyunca Avrupa'nın siyasi simgesi hâlindeydi.

CEVAP B

26. Türkler ilk defa Hunlar Dönemi'nde Anadolu'ya ayak basmıştır. Basık ve Kursık liderliğindeki bir Hun grubu, 395-96 yıllarında Kafkaslardan geçerek Anadolu'ya doğru hareket ederek Erzurum, Malatya ve Çukurova'ya kadar geldiler. Antakya ile Urfa'yı kuşattıktan sonra Kudüs'e, oradan Doğu Anadolu'ya kadar ilerledikten sonra Urfa'ya kadar akın yaptılar.

CEVAP B

İlk ve Orta Ça'da Türk Dünyası - II

1. Tanrı'nın kılıcı Ares'e sahip olduğu, Attila'nın bu sayede bütün dünyayı ele geçireceği onun hakkında söylenen efsanelerin en meşhurdur. Dinî taassup içindeki Hristiyan din adamları onun hakkında acımasız ve gaddar diye hikâyeler uydurmuşlardır. Avrupa kaynaklarında Attila'ya Etzel, Tanrının Kamçısı gibi unvanlar verilmiştir.
CEVAP D
2. Attila, Doğu ve Batı Roma imparatorluklarını hâkimiyeti altına alarak büyük bir cihan imparatorluğu kurmak istiyordu. Bu amaçla Bizans'a sığınan Hun kaçaklarının durumunu görüşmek üzere Hun ülkesine gelen Bizans elçileriyle Margos Antlaşması'nı yaptı. (434) Bizans'ın Margos Antlaşması şartlarını yerine getirmemesi üzerine Attila, II. Balkan Seferi'ne çıktı. Bizans yeniden barış istedi. Yapılan Anatolios (Anatolyus) Antlaşması ile Bizans'ın ödediği vergi üç katına çıkarıldı. (447) Galya Attila'nın Batı Roma üzerine düzenlediği seferdir. (451)
CEVAP B
3. Avrupa Hunlarının en güçlü hükümdarı olan Attila ölmeye önce veraset sisteminde değişiklik yaparak egemenliğin babadan oğula geçtiği bir sistem getirmiş sırasıyla devletin başına İlek, Dengizek, İrnek geçmiştir.
CEVAP E
4. Uygurlar, Budizm ve Manihaizm'in de etkisiyle yerleşik hayata geçtiler ve bu alanda farklı bir kültür ortaya koydular. Mimari, resim, minyatür ve heykel sanatı gibi alanlarda eserler verdiler. Çok sayıda olan edebî eserlerinden birçoğu günümüze kadar ulaşmıştır. Dolayısıyla Uygurlar, Türk tarihinin kültürel açıdan çok farklı bir cephesini oluşturdular. Uygurlar Türk tarihinin din değiştiren ilk topluluğu değildir. Uygurlardan önce Avrupa'ya göç eden Avarlar Hristiyanlığı kabullenmişlerdir.
CEVAP E
5. Türeyiş ve Göç Uygurlara ait destanlardır. Türeyiş destanı Uygurların zayıfladıktan sonra yeniden bir güç hâline gelmelerini anlatmıştır.
CEVAP C
6. MS IV. yüzyıldan itibaren Avrupa'ya yerleşen Türklerin bir kısmı Hristiyanlığın etkisiyle Slavlaşarak millî benliklerini kaybetmiştir. Bu toplulukların başında Tuna Bulgarları ve Macarlar gelmektedir.
CEVAP D
7. Bayan Han önderliğinde Karadeniz'in kuzeyinden Orta Avrupa'ya giren Avarlar, Macaristan'ı işgal ettiler. Böylece Avrupa'da siyasi bir güç hâline geldiler. Bizans üzerine sık sık akınlar düzenlediler. İstanbul'u kuşatan ilk Türk topluluğu olan Avarlar ilk olarak 619'da, daha sonra 626 tarihinde Sasanilerle birlikte İstanbul'u ikinci kez kuşattılar. VIII. yüzyılın sonlarına doğru zayıflayan Avarların egemenliğine, Franklar son verdiler. (805) Dağılan Avar toplulukları zamanla Hristiyanlığı kabul ederek millî benliklerini kaybettiler. Avarlar, Balkanlar ve Orta Avrupa'da Germen ve Slav toplulukları üzerinde devlet yönetimi ve askerlik örgütlenmesinde önemli rol oynadılar. Slavların toplumsal hayata geçmelerini sağladılar. Nitekim bu konuda Suriyeli Pispokos Yohannes "Eskiden ormanlardan çıkmayan Slavlar, Avarlar sayesinde savaşa alışmış; altın, gümüş ve at sürüsü sahibi olmuşlardır." diyerek Avarların Slavlar üzerindeki etkilerini belirtmiştir. Üzeniyi Avrupalılara tanıtan Avarlar, bugünkü Macarların oluşumunda etkili oldular. Bugünkü Kırım Türklerinin ataları Altın Orda Devleti'ni kuran Türkleşmiş Moğollardır.
CEVAP E
8. Talas Savaşı 751 yılında Talas Vadisi'nde Müslüman Araplarla Çinliler arasında olmuştur. Bu savaşta bölgede yaşayan Kaluk, Yağma, Çiğil, Tuhsi boyları Müslüman Arapları desteklemiştir. A, C, D ve E seçeneklerinde verilen bilgiler doğrudur.
CEVAP B
9. Doğu Avrupa'da ilk defa düzenli devlet kuran Türk topluluğu Hazarlardır. Hazar ülkesine ilk büyük Arap saldırısı halife Hz. Osman Zamanı'nda yapılmıştır. Hazarların sağladığı barış ve huzur sayesinde İskandinavya-Bizans ticaret yolu gelişti. Hazar Hakanları ve beyleri zamanla Museviliği ve bu dinin Karay mezhebini benimsediler. Hazarların resmî dili zamanla İbranice olmuştur. Hazarlar Rusları devlet ve ordu konusunda etkilemiştir.
CEVAP E
10. İslam öncesi Türk devletlerinde kut anlayışı, veraset sistemi, hukuk, ikili teşkilat büyük oranda aynıdır. Ancak alfabe birliğinden bahsetmek zordur. Köktürk ve Uygurlar hariç diğer Türk topluluklarının kendilerine özgü olan Türk alfabeleri oluşmamıştır.
CEVAP C
11. Hz. Osman Dönemi'nde Hazarlar, Emeviler Dönemi'nde Türgeşler İslam ordularının Kafkaslar ve Orta Asya'ya girmelerini belli bir süre engellemiştir.
CEVAP B

İlk ve Ortaça'da Türk Dünyası - II

12. Böğü Kağan, Manihaizm'i kendi halkına kabul ettiren ilk ve tek hükümdardır. 762'deki Lo-yang Seferi'nden sonra Manihaist rahiplerle tanışan Böğü onları Karabalgasun'a dönerken yanında götürmüş, onların etkisiyle Manihaizm inancını kabul etmiştir.

CEVAP D

13. Bumin Kağan, bölgedeki Türkleri yeniden bir bayrak altında topladı. Eski Türk geleneklerine uygun olarak ülkesini doğu ve batı olmak üzere ikiye ayırdı. Devletin Batı yönetiminin idaresini " yabgu" unvanıyla kardeşi İste-mi'ye verdi.

CEVAP E

14. Asya'da yaşayan Türkler;

- Hunlar
- Avarlar (Juan Juanlar)
- Köktürkler
- Uygurlar
- Kırgızlar
- Karluklar
- Türgeşler
- Başkırtlar
- Ak Hunlar
- Tabgaçlar
- Kimekler

Hem Orta Asya Hem Avrupa'da Devlet Kuranlar

- Hunlar
- Avarlar

Avrupa'da Yaşayanlar ve Devlet Kuranlar

- Hunlar
- Avarlar
- Hazarlar (Kafkaslar)
- Bulgarlar
- Macarlar
- Peçenekler
- Kıpçaklar (Kuman)
- Sibirler
- Uzlar

CEVAP D

15. Sorudaki öncüllerde verilen bilgilerin tamamı Uygurlar için doğru bilgilerdir.

CEVAP E

16. Batı Köktürklerin bir kolu olan Türgeşler, Talas Nehri ve Issık Gölü civarında varlıklarını sürdürdüler. Batı Köktürklerin yıkılmasından sonra bağımsız oldular. İlk hükümdarları Baga Tarkan'dır. Baga Tarkan Türk tarihinde ilk kez para bastıran hükümdardır. Türgeşler, Türkleri bir bayrak altında toplayabilmiş değildir. Ancak 630-682 yılları arasında Çin esareti altında olmayan Orta Asya Türklerini yönetmiştir.

CEVAP B

17. Tarihte bilinen ilk Türk topluluğu İskitlerdir. İskitler Gök Tanrı dinine inanıyordu. Karluklar İslamiyet'i kabul eden ilk Türk topluluğudur. Uygur hükümdarları arasında Böğü Kağan'dan itibaren Manihaizm dini kabul görmüştür.

CEVAP C

18. Belencer Savaşı Hz. Osman ile Hazarlar arasında, Haristan Savaşı Emevilerle Türgeşler arasında yaşanmıştır. Celula Savaşı Hz. Ömer Dönemi'nde Sasanilerle yapılmıştır.

CEVAP C

19. Kavimler Göçü'nün önemli sonuçları:

- Roma İmparatorluğu doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrıldı. (395) Batı Roma İmparatorluğu barbar saldırıları sonucu yıkıldı. (476)
- Avrupa'nın siyasi haritası ve etnik yapısı değişti. Günümüz Avrupasının temelleri atıldı.
- Roma İmparatorluğu'nun parçalanmasıyla Avrupa'da feodalite (derebeylik) ortaya çıktı.
- Katolik kilisesinin önem kazanmasına ve kilisenin dinî öğretilerine dayanan skolastik düşüncenin ortaya çıkmasına neden oldu.
- İlk Çağ'ı bitti, Orta Çağ başladı.
- Türk kültürü Avrupa'da yayıldı.
- Avrupa'da, Hun Devleti kuruldu.

CEVAP E

20. Asya Hun Devleti MÖ 220 - MS 216 yılları arasında hüküm sürmüştür. Hunlar hem Teoman hem de Mete Dönemi'nde Tunguz, Yüe-çi, Siyenpi ve Çin ile mücadele etmiştir. Hazar Devleti ise 630-968 yılları arasında hüküm sürmüştür. Hazarlar Hunlar ile çağdaş değildir.

CEVAP D

21. IV. yüzyılın ortalarında, Kavimler Göçü'ne sebep olan Hunların bir kolu batıya yönelerek kısa sürede Tuna Nehri'ne kadar ulaştı. Hunların büyük bir kısmı ise Kafkaslar üzerinden Doğu Anadolu'ya ve İç Anadolu'ya akınlar düzenlediler. Bu dönemde Hunların başında Balamir bulunmaktaydı. Balamir'den sonra Uldız tahta geçti. Uldız Dönemi'nde Hunlar, Karpatları aşarak Macaristan'a girdiler. Burada Avrupa Hun Devleti'nin temellerini atarak Avrupa'da etkileri günümüze kadar sürecek olan siyasi ve askerî faaliyetlere başladılar. Soruda verilen A, B, C ve D seçeneklerindeki ifadeler doğrudur.

CEVAP E

İlk ve Orta Ça'da Türk Dünyası - II

22. Avrupa Hun Hükümdarı Uldız Dönemin'de Hunların Doğu ve Batı Roma İmparatorluklarına karşı izleyecekleri siyaset belirlendi. Bu siyasi politikaya göre Doğu Roma (Bizans) sürekli baskı altında tutulacak, barbar kavimleriyle mücadele hâlinde olan Batı Roma ile iyi ilişkiler kurulacaktı. Uldız Dönemi'nde Batı Roma ile iyi ilişkiler kuruldu. Hatta Batı Roma İmparatoru, barbarlara karşı Uldız'dan yardım istedi. Uldız, barbar kavimlerin büyük bir kısmını Floransa civarında yenilgiye uğrattı. Tehdit görüldüğü için Doğu Roma'ya sürekli baskı uyguladı.
- CEVAP B
23. Türk veraset sistemi "ülke toprakları hanedan sülalesinin ortak malıdır." anlayışına dayanmış, bunun bir sonucu olarak çok fazla taht kavgaları yaşanmış ve devletler kısa ömürlü olmuştur.
- CEVAP B
24. I. Köktürk Devleti'nin yıkılmasından sonra Türk boyları yaklaşık elli sene Çin hâkimiyetinde kaldılar. Bu süre içerisinde zaman zaman Çin'e karşı ayaklandılar. Bu ayaklanmalardan en belirgin olanı Kürşat ve otuz dokuz arkadaşının Çin sarayını basıp imparatoru ele geçirerek bağımsızlıklarını elde etmek için yaptıkları ayaklanmadır (639). Ancak ayaklanma başarılı olamadı. Ama Türk boyları arasında bağımsızlık duygusunu daha da arttırdı. Kutluk liderliğinde birleşen Köktürkler Çin'e karşı bağımsızlıklarını kazandılar. (682) Kutluk önderliğinde II. Köktürk Devleti'ni kurdular. Görüldüğü gibi II. Köktürk (Kutluk) devletinin kurulmasına zemin hazırlayan olay Kürşad İsyanı'dır.
- CEVAP D
25. Avrupa Hunlarının en parlak dönemi Attila (434-453) Zamanı'dır. Bu dönemde;
- Doğu Roma ile Margos Barışı (Konstantia) imzalanır. Bu antlaşma Attila tarafından at üzerinde imza edilmiştir.
  - İskitya Seferi'ne çıkarak Bizans'ın kıskırttığı kavimler egemenlik altına alınır.
  - I. ve II. Balkan Seferi'ne çıkarılır. Doğu Roma ile 447 yılında imzalanan Anadolius Antlaşması ile Bizans'ın ödediği vergi üç katına çıkarılır.
  - Doğu Roma Attila'ya başarısız suikast girişiminde bulunur.
  - Attila Batı Roma İmparatorunun kız kardeşi ile evlenir, buna karşılık Roma topraklarının yarısını ister, isteğinin karşılanmaması üzerine 451 yılında Galya Seferi'ne (Katalon Savaşı) çıkar ancak bir sonuç alamaz.
  - Attila 452 yılında İtalya Seferi'ne çıkar, Papa I. Leo'nun isteği üzerine Roma'ya girmekten vazgeçer.
- CEVAP E
26. Moğol Hakanı Cengiz'e tabi olan Türk topluluklarından biride Uygurlardır. Ne var ki, bu tabiiyet işgal veya fetih yoluyla değil, daha çok Uygurların 1209 yılından itibaren Moğol hükümdarına itaatlerini sunma şeklinde gerçekleşmiştir. Uygurlar Cengiz Kağan'ın seferlerine katıldıkları gibi darugacılık ve başdarugacılık gibi idari görevler de üstlenmişlerdir. Ayrıca kağanın çocuklarına öğretmenlik yapıp Uygur-Moğol yazısının imparatorlukta geliştirilmesinde ve kullanılmasında etkin olmuştur.
- CEVAP C
27. Avarlar Çin kaynaklarında Juan-Juan, Cücen, Arap ve Bizans kaynaklarında Avar, Köktürkler tarafından da Apar olarak adlandırılmıştır.
- CEVAP E
28. Orta Çağ Avrupa'sında halkı himaye eden senyör unvanlı derebeylere "süzeren", himaye edilen halka ise "vassal" denirdi. Feodal düzende derebeyler topraklarına sığınan insanlar üzerinde her türlü hakka sahip oldular. Öyle ki derebeyleri arazi ile birlikte üzerinde yaşayan halkı (serfleri) satma veya satın alma hakkına sahipti. Mesen Coğrafi Keşiflerden sonra ortaya çıkan bir örgüttür.
- CEVAP D
29. 29. Sasani İmparatorluğu, I. Ardeşir tarafından kurulmuş, son Sasani Hükümdarı Şehinşah (Krallar kralı) III. Yezdigirt'in (632-651), Hz. Ömer ile girdiği 14 senelik mücadeleyi kaybetmesiyle sona ermiştir. İmparatorluğun sınırları bugünkü İran, Irak, Azerbaycan, Ermenistan, Afganistan, Türkiye'nin doğu bölgesi Suriye'nin bir kısmı, Pakistan, Kafkaslar, Orta Asya ve Arabistan'ın bir kısmını kapsıyordu. Sasanilerin dini ise Mecusilikti.
- CEVAP B
30. 30. Ak Hun İmparatorluğu (Bizans kaynaklarında Eftalit, Çin kaynaklarında Ak Hiung-nu), IV. yüzyılın başlarında Işık Gölü çevresinde Avarlar'a bağlı yaşarlarken bu yüzyılın ikinci yarısında Afganistan, Maveraünnehir'e ve Toharistan'a yayılmış bir Türk devletidir.
- CEVAP B

İlk ve OrtaÇa'da Türk Dünyası - III

1. Hun - Cermen mücadelelerini anlatan Nibelungen destanına konu olan Etzel unvanlı Türk kahraman Attila'dır.
CEVAP E
2. Ergenekon Köktürklerin yeniden doğuşunu anlatan ait bir destan olup B, C, D ve E seçeneklerinde verilen bilgiler doğrudur. Ergenekon Destanı'na göre Ergenekon Havzası'ndan çıkış Türklerin kurtuluş günü olarak kabul edilmiştir. Ergenekon destanı VII. yüzyıla aittir. Ergenekon Destanı'ndan Moğol tarihçi Reşidüddin Camiü't-Tevarih eserinde, Ebu'l Gazi Bahadır Han Şecere-i Türk eserinde bahsetmiştir. Yazılı bir destan değildir.
CEVAP A
3. I. Köktürk Devleti 552-659 yılları arasında Orta Asya'da Bumin Kağan tarafından kurulan ikinci teşkilatlı Türk devletidir. Türk adını siyasal anlamda kullanan ilk Türk devleti olmasının yanında Ergenekon destanına göre kökeni Aşına kabilesine dayandırılmıştır. Mukan Kağan devlete en parlak dönemini yaşatan hükümdardır. Türkler hakkında bilgi veren ilk kaynaklar Çinlilere aittir.
CEVAP C
4. I. Köktürk Devleti ile ilgili verilen bilgilerden A, C, D ve E seçenekleri doğrudur. Ancak Tardu devletin doğu kanadını değil batı kanadını yönetmiştir. Batı Köktürk Devleti'nin başına önce İstemi sonra ise Tardu yabgular geçmiştir.
CEVAP B
5. Batı Köktürk Devleti 582 yılında Tardu tarafından kurulan ve 659 yılına kadar siyasal varlığını sürdüren Türk devletidir. Bu devletin başkenti Suyap yani Ordukent'tir. Suyap bir dönem Türgeşlere de merkezlik yapmıştır.
CEVAP A
6. Doğu Köktürklerin 630 yılında kurulmasına 681 yılında II. Köktürk devletinin yıkılmasına kadar geçen süre Köktürklerin Fetret'i olarak adlandırılmıştır. Bu Fetret Dönemi Kutluk Bey'in 682 yılında Çin'e başkaldırıp kendi devletini kurmasıyla sona ermiştir.
CEVAP C
7. Türgeşlerin ilk hükümdarı Baga Tarkan'dır. Baga Tarkan kendi adına para bastıran ilk Türk hükümdardır. A, B, C ve D seçeneklerinde verilen bilgiler doğrudur.
CEVAP E
8. Orhun Yazıtlarında Bumin Kağan ile İstemi Yabgu'nun ismi geçmektedir. Bilge Kağan yazıtında Köktürk Devleti'nin kuruluşu ve elli yıllık tutsaklık dönemi şöyle anlatılmaktadır: "Üstte mavi gök, altta yağız yer kıldıkta, ikisi arasında insanoğlu kılınmış. İnsanoğlunun üzerine ecdadım Bumin Kağan, İstemi Kağan oturmuş. Oturarak Türk ilini, töresini tutuvermiş düzene sokuvermiş..." Mo-yen- Çor Uygur Devleti'ne en parlak dönemini yaşatan hükümdardır, Orhun Yazıtlarından daha sonraki dönemde yaşamıştır.
CEVAP B
9. Uygur Devleti'nin kurucusu Kutluk Bilge Kül Kağan devletin başkentini Ordu Balıg'tan Ötüken'e değil, Ötüken'den Ordu Balıg'a (Karabalsagun) taşımıştır. Soruda verilen A, B, C ve D seçeneklerinde verilen bilgiler doğrudur.
CEVAP E
10. Avar Devleti'nin siyasal varlığına son veren Bumin Kağan, merkezi Ötüken olan I. Köktürk Devleti'ni kurmuştur (552). 682 yılında Çin'e karşı yapılan isyan sonucunda Kutluk İleriş Kağan tarafından Ötüken başkent olmak üzere II. Köktürk Devleti kuruldu, daha sonra başkent Karakurum'a taşındı. II. Köktürklerin zayıfladığı dönemde Uygurlar, Basmlil ve Karluk Türk boylarıyla birleşerek bu devlete son verdiler. Merkezi Ötüken olan Uygur Devleti'ni kurdular. (744) Uygurların ilk hükümdarı Kutluk Bilge Kül Kağan Dönemi'nde devletin merkezi Ordubalıg (Karabalsagun) şehri oldu.
CEVAP E

İlk ve OrtaÇa'da Türk Dünyası - III

11. II. Köktürk Devleti Çin Seddi'nden Hazar Denizi'ne kadar olan bölgeye hâkim olmuştur. Ötüken, Semerkant, Kaşgar, Aşkabat, Beşbalık, Cent, Buhara şehirlerine egemen olmuştur. Ancak İsfahan İran topraklarında bulunan bir şehirdir, II. Köktürkler buralara kadar genişleyememişlerdir.
- CEVAP A**
12. Türk dilinin ve tarihinin en eski yazılı örnekleri Köktürk alfabesi ile yazılmış olan yazıtlardır. En önemlileri Orhun Irmağı vadisindeki Orhun Yazıtları (Köktürk Kitabeleri) ile Talas ve Yenisey bölgesindeki Yenisey Yazıtları'dır. Danimarkalı Wilhelm Thomsen tarafından 1893'de okunan Orhun yazıtları, Tonyukuk (725), Kül Tigin (732) ve Bilge Kağan (735) adına dikilmiştir.
- CEVAP D**
13. Orhun Kitabeleri II. Köktürk Devleti'nin kuruluşunu anlatan yazılı kaynaklardır. 725, 732, 735 yıllarında dikilmiştir. II. Köktürk Devleti'nin yıkılışı 744 olduğuna göre bu yazıtların devletin yıkılışını anlatması imkansızdır.
- CEVAP B**
14. Parayı değişim aracı olarak kullanan ilk Türk devleti II. Köktürklerdir. Ancak kendi adına para bastıran ilk Türk hükümdarı Türgeş Devleti'nin kurucusu olan Baga Tarkan'dır. Türkler paraya çav, yarmak, böz, kuanpoyu, kamdu gibi isimler vermiştir.
- CEVAP B**
15. İslam öncesi Türk kültüründe kadının toplumdaki yeri erkek kadar değerliydi. Kadın ailede erkek kadar söz sahibiydi, çocuklarının velayetine sahip olabiliyordu, mirastan aynı oranda pay alabiliyordu. Hatun (Katun) emirlere kendi mührünü basma yetkisine sahipti. Devlet yönetiminde etkiliydi, kurultayda kağan ile birlikte otururdu. Savaşlara katılabildi. Ancak hatun kurultaya başkanlık etmezdi. Ancak çok zorunlu hâllerde kadınların devlet başkanı olduğunu Türk devletlerinde görebiliyoruz.
- CEVAP E**
16. Değerli arkadaşlar ÖSYM bazen bu tarz sorular sorabilmektedir. Bu nedenle Türk devletlerinin hüküm sürdüğü yerleri ve tarih aralıklarını mutlaka bilelim. 744-840 yılları arasında Orta Asya'da hüküm sürmüş Türk devleti Uygurlardır.
- CEVAP D**
17. Köktürk hükümdarı Bilge Kağan'ın ölümünden sonra yönetime gelenler başarılı olamamışlardır. Hanedan üyeleri arasında anlaşmazlıklar başlamıştır. Karluklar, Uygurlar ve Basmiller birleşerek II. Kök Türk Devleti'ne 744 yılında son vermişlerdir.
- CEVAP E**
18. Türk destanları bozkır insanının hayat mücadelesi örnekleriyle doludur. Bu edebiyat türünde kurttan türeme, gökten inme ve ışıktan olma motifleri bulunmaktadır. Uygur mitolojisinde kurdun rehberlik özelliği açık olarak görülür. "Kutlu Dağ" efsanesine göre kutlu bir kaya Uygur ülkesine bereket ve mutluluk getirmektedir. Bu kaya Çinlilere verilince memleketten çöken uğursuzluklar, açlık ve kıtlık yüzünden Uygurlar göç etmek zorunda kalmışlardır. Göç Destanı, Uygurlara ait bir destan olup Türeyiş Destanı'nın devamı niteliğindedir. Destanda Türklerin kutsal taşı Çinlilere verince Tanrı tarafından cezalandırılması, ülkelerinde açlık ve kuraklığın başlaması ve ana vatanlarını terk edip güneybatıya doğru göç etmesi anlatılır.
- CEVAP C**
19. Şine-usu ve Karabalgasun yazıtları Uygurlar Dönemi'ne aittir ve Köktürk alfabesi ile yazılmıştır. Uygur alfabesi her ne kadar bu dönemde icat edilmiş olsa bile bu alfabe ile en çok Karahanlılar ve Moğollar eserler vermiştir. Türklerde bankacılık, örgün eğitim, kütüphane, minyatür duvar resmi ilk defa Uygurlarda ortaya çıkmıştır.
- CEVAP A**
20. Uygur ve Türgeşler yıkıldıktan sonra varlıklarını parçalanmış bir şekilde bir süre devam ettirmişlerdir. Uygurlar Sarı ve Turfan Uygurları olarak, Türgeşler ise Sarı ve Kara Türgeşler olarak varlıklarını bir süre devam ettirmişlerdir.
- CEVAP D**

İlk ve Ortaça'da Türk Dünyası - III

21. Bumin, Mukan, Tapo ve İşbara Köktürklerin doğu kanadını, İstemi ve Tardu ise devletin batı kanadını yönetmiştir.
CEVAP C
22. 744 yılında Karluk ve Basmillerle birleşen Uygurlar II. Köktürk Devleti'ne son vererek kendi devletlerini kurmuştur. Uygur Devleti 840 yılında Kırgızlar tarafından yıkılmıştır, Uygur Devleti'nin yerine Ötüken başkent olmak üzere Kırgız ve Karahanlı Devletleri kurulmuştur.
CEVAP D
23. Kelile ve Dimne, MÖ I. yüzyıl civarında yaşadığı düşünülen Hint Beydeba tarafından kaleme alınmış, fabl tarzında hikâyeler barındıran kitabın Abdullah İbn Al Mukaffa tarafından çevrilmiş Arapçadaki adıdır. Diğer seçeneklerde verilen edebî ürünler Uygurlara aittir.
CEVAP A
24. İslam dinini ilk benimseyen Türk devleti İtil Bulgarlarıdır. Ünlü Arap seyyah İbn-i Fadlan Seyahatnamesinde 922 senesinde Bulgar hükümdarı Almış Han'ın halifeden kendilerine İslam'ı anlatacak âlimler ve camiler yapacak ustalar istediğini, bir heyetin Bağdat'tan Bulgar ülkesine giderek İtil Bulgarlarına İslamiyeti anlattıklarını, bunun sonucunda İtil Bulgarlarının İslamiyet'i kabul ettiklerini anlatmıştır.
CEVAP C
25. Tuna Bulgarları Boris Han Zamanı'nda Hristiyanlığı kabul etmeleriyle Slavların arasında eriyip yok olmuşlardır. Bulgarlar, Almış Han (Cafer b.Abdullah) Zamanı'nda ticari faaliyetler esnasında tanıştıkları İslam dinini kabul etmişlerdir.
CEVAP D
26. İtil Bulgarları İslamiyet'i benimsedikleri için millî kimliklerini korumuştur. Altın Orda Devleti'nin İslamlaşmasında etkili olan İtil Bulgarları bugünkü Kazan Türklerinin ataları olarak bilinir.
CEVAP C
27. Hazarlar I. Köktürk Devleti'nin yıkılmasından sonra 630 yılında Karadeniz'in kuzeyi ve Kafkaslar bölgesinde bir hakanlık olarak kurulmuştur. 968 yılında Ruslar tarafından yıkılmıştır.
CEVAP A
28. Ünlü Arap seyyah İbn-i Fadlan X. yüzyılda Karadeniz'in Kuzey'i ile Doğu Avrupa coğrafyasını dolaşmış İtil Bulgarları ile Hazar Hakanlığı hakkında bilgiler vermiştir.
CEVAP C

İlk ve Orta Ça'da Türk Dünyası - IV

1. Orta Asya'da yaşayan Başkurtlar, IV. yüzyıldan X. yüzyıla kadar çeşitli Türk boylarına bağlı olarak varlıklarını sürdürmüştür. Cengiz Han Dönemi'nde Moğol egemenliğine giren Başkurtlar, XIII. yüzyılda Altın Orda Devleti'ne bağlanarak İslamiyet'i kabul etmiştir. XVII. yüzyıldan itibaren Ruslara bağlanan Başkurtlar, günümüzde Rusya Federasyonu'na bağlı olarak özerk bir şekilde varlıklarını sürdürmektedirler. **CEVAP B**
2. Orta Asya'da yaşayan Kırgızlar 840 yılında Uygurları mağlup ederek merkezi Ötüken olmak üzere bir devlet kurmuşlardır. Kırgızlar, 1207 yılında Cengiz Han zamanında Moğollara boyun eğerek siyasi egemenliklerini kaybettiler. Kırgızlar Cengiz Han'a itaat eden ilk Türk kavmidir. XIX. yüzyılda Rusların egemenliğine giren Kırgızlar, 1991'de Sovyet Rusya'nın dağılmasıyla bağımsızlıklarını kazandılar. **CEVAP B**
3. Müslümanlarla Çinliler arasındaki Talas Savaşı'nda (751) Karluklar, Müslümanların yanında yer alarak Çinlilerin yenilmesini sağladılar. Böylece Orta Asya'nın Türk hâkimiyetinde kalmasında etkili olmuşlardır. Karluklar, 766 yılında, Türgeşlerin siyasi varlıklarına son vererek, Talas Nehri dolaylarında bir devlet kurmuştur. Uygur Devleti yıkıldıktan sonra devletin merkezini Balasagun şehrine taşımışlardır. Karahanlılar Devleti'nin kurulmasında etkin rol oynamışlardır. Karluklar Avrupa'da devlet kurmamıştır. Karluklarla ilgili olarak A, B, C ve D seçeneğinde verilen bilgiler doğrudur. **CEVAP E**
4. Kimekler, VIII. yüzyılın ortalarında Köktürk Devleti'nin yıkılmasından sonra bağımsızlıklarını elde edebilmişlerdir. Kimekler, XI. yüzyılda Kıpçakların egemenliğini kabul etmek zorunda kalmışlardır. Kimeklerde ülke on bir ile ayrılmış, her ilin başına "tutug" adı verilen yöneticiler görevlendirilmiştir. **CEVAP A**
5. Köktürk Devleti 552'de kurulmuştur. Asya Hun Devleti'nden sonra Orta Asya'da kurulan ikinci büyük Türk devletidir. Tarihte ilk kez "Türk" adını devlet adı olarak kullanmışlardır. Böylelikle Türk adı resmî bir kimlik kazanmıştır. **CEVAP B**
6. Seyhun bölgesine yerleşen Oğuzlar X. yüzyılın sonlarında doğru İslamiyet'i kabul eder ve bu tarihten sonra Arap kaynaklarında Türkmen olarak anılmışlardır. Her ne kadar bu kavram Müslüman Oğuzlarla özdeşleşmiş olsa bile X. yüzyılda İslamiyet'i kabul eden Türklerin geneline Türkmen ismi verilmiştir. **CEVAP A**
7. A, B, D ve E seçeneğinde verilen bilgiler doğrudur. Ancak Kutluk Bey Ay Tengri değil derleyen toplayan anlamına gelen İltiş olarak tanınmıştır. Ay Tengri'yi bir unvan olarak Budizm'i benimseyen Uygur hükümdarları kullanmıştır. **CEVAP C**
8. Asya Hun İmparatorluğu tarihte kurulan teşkilatlı ilk Türk devletidir. Türklerin kurduğu ilk devlet olan Asya Hun İmparatorluğu aynı zamanda Orta Asya tarih sahnesinin ilk büyük imparatorluğudur. **CEVAP B**
9. "Kopuz, Pi-li ve Pi-pa" Türklere ait telli çalgı aletlerindedir. **CEVAP E**
10. Eski Türklerde ölen kişilere ve atalara ait hatıralar kutsal sayılırdı. Ataların ruhlarının kendilerini koruduğuna inanılır, onlar için kutsal mağaralar önünde kurban kesilir, belli yerlerde atalarının ruhlarına bengü taş adı verilen heykel ve balballar dikilirdi. Atalara ve onların mezarlarına yapılan saldırılar savaş nedeni olabilirdi. **CEVAP C**
11. İlk Türk devletlerinde siyasal örgütlenme çekirdek aileden başlamıştır. Siyasi örgütlenme oğuş (aile), urug (sülale), boy, budun (millet) ve il (memleket) şeklinde küçükten büyüğe doğru sıralanmıştır. **CEVAP A**

İlk ve OrtaÇa'da Türk Dünyası - IV

12. A, B, C ve D seçeneğindeki tanımlar ve eşleştirmeler doğrudur. Ancak şad saray görevlisi değildir. Şad illere vali olarak atanan hükümdar çocuğuna verilen unvandır.

CEVAP E

13. 945 yılında yazılan bir Çin kaynağında Uygur, "şahin gibi dolaşan, hücum eden" anlamında kullanılmıştır. Bu kelimenin ""uy"dan (akraba, müttefik) geldiği ve On Uygur adının 10 müttefik manasında olduğu da bilinmektedir. Uygurlar Arap kaynaklarında Dokuz Oğuz olarak geçmiştir.

CEVAP C

14. Uygurlarda ay ve kün gibi tabirlerin kullanılması Manihazim'in etkisini göstermektedir; On üç kağandan yedisinin unvanında Tengride, Ay Tengride, ve Kün Tengride tabirleri geçmektedir. Bu tabirler, hâkimiyetin gökten, güneşten veya aydan geldiğine olan inancı göstermektedir.

CEVAP C

15. Şine - Usu Yazıtı: Uygur Kağanlığı'na ait olup Orhun-Selenga nehirleri arasındaki Şine-Usu Gölü yakınında bulunmuştur. Köktürk harfleriyle yazılmış olan bu yazıtı Bayan (Moyen) Çor Kağan adına dikilmiştir. Kitabe Selenga ve Orhun ırmağından, On Uygur, Dokuz Oğuzlardan ve Türk ülkesinden bahsedilmektedir. Ayrıca Uygur, Türk, Üç Karluklar, On Oklar, Sekiz Oğuzlar ve Dokuz Tatarlar gibi kavimler arasındaki mücadelelerden bahsedilmekte, Basmillerle olan mücadele anlatılmaktadır.

CEVAP B

16. Peçeneklerin (860-1091) en önemli özelliği, çok geniş alana (Kafkas - Doğu Avrupa, Balkanlar) uzun zaman hükmetmelerine rağmen aralarında birlik kurup tek devlet hâline gelememiş olmalarıdır.

CEVAP D

17. Uygurlar yerleşik hayat geçen ilk Türk topluluğudur. Bu değişimde Manihaizm dininin etkisi büyüktür. Göçebe hayattan yerleşik hayata geçen Uygurların, yaşam şekilleri, sanat, hukuk, ekonomik uğraşları değişime uğramıştır. Manihaizm dinine göre savaşmak yasak olduğu için Uygurların savaşçı özellikler zayıflamıştır.

CEVAP E

18. Kurgan (mezar), balbal (mezar taşı), yuğ (ölü gömme töreni), baksı (din adamı) İslam öncesi Türklerde dinle ilgili kavramlardır. Otacı ya da emçi hekim anlamında kullanılmıştır.

CEVAP A

19. Süslü yazıdan kastedilen hat sanatıdır. Hat Arap alfabesi ile süsleme sanatı olup İslam toplumlarında ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Uygurlarda resim, minyatür, fresko, heykel sanatı gelişmiş olmasına rağmen hat sanatı yoktur.

CEVAP B

20. Tuğra hükümdarın özel imzasıdır. İslami Dönem Türk devletlerinde hükümdarlık sembolü olarak kullanılmıştır. Tuğra, tevk'i, yüzük, hutbe, ferman, vb. genellikle İslami dönem sembollerdendir. Ok hiçbir dönemde hükümdarlık sembolü olmamıştır.

CEVAP E

21. Kadim Türk devletlerinde hatun ya da katun denilen hükümdar eşleri elçi kabullerinde bulunma hakkına sahiptir. Ancak bu "Ülke toprakları hanedan sülalesinin ortak malıdır." anlayışının bir ürünü değildir. Hanedan sülalesi; hükümdarın baba tarafından erkek evlatlarına verilen ortak addır.

CEVAP D

İlk ve OrtaÇa'da Türk Dünyası - IV

22. Töre, Şamanizm ve hayvancılık kadim Türk anlayışının hemen hepsinde ilk zamanlardan beri vardı. Uygurlar Manihaizm'in etkisi ile yerleşik hayata geçtiler, saray ve tapınaklar yaptılar. Şehir hayatına başlayan Uygurlar zamanla matbaayı da kullandılar.
- CEVAP B
23. Pazırık kurganı Hunlar Dönemi'ne aittir. Tötö Kanalı Hunlar tarafından yapılmış, ancak Köktürkler tarafından kullanılmıştır. Yenisey Yazıtları Türk tarihinin en eski yazıtlarından olup VI. yüzyıla ait olduğu sanılmaktadır. İlk Türk parası 630 yılında Türgeş Kağanı Baga Tarkan tarafından basılmıştır. Karabalgasun Yazıtları 833 yılına kadar olan Uygur tarihini anlatmaktadır.
- CEVAP D
24. Tonyukuk, Kül Tigin, Bilge Kağan ve Moyen- Çor adına dikilmiş yazıtlar bulunmaktadır. Ancak Mukan Kağan adına bir yazıtın dikildiği bilinmemektedir.
- CEVAP A
25. Eski Türk devletlerinde hükümdarlar, "kağan, hakan, han, yabgu, ilteber, tanhu" gibi unvanlar almışlardır. Hunlar, hükümdara sonsuzluk ve genişlik anlamına gelen "şanyü" unvanı vermişlerdir. Köktürk hükümdarları daha çok kağan unvanını kullanırken Uygurlarda da "idikut" unvanı yaygınlaşmıştır. Hunlardan itibaren yönetimle ilgili kararlar almak ve alınan kararları uygulamak amacıyla devlet yetkililerinin bulunduğu ayukı (bakanlar kurulu) adı verilen kurul oluşturulmuştur. Ayukı'nın başında "ayguci" veya "üge" adı verilen bugünkü başbakan bulunurdu.
- CEVAP E
26. Sulama kanalları, saban, orak, tohumluk buğday bir toplumda tarımsal hayatın olduğunun kesin kanıtıdır. Ancak buğday deposu kesin kanıtı olamaz, çünkü buğdayı kendileri üretmemiş, dışarıdan almış olabilirler.
- CEVAP C
27. Uygurlar ilk zamanlarda Köktürk alfabesini kullanmış, zamanla Soğd alfabesinden yararlanarak kendi alfabelerini icat etmişlerdir. Mani ve Buda dininin etkisiyle Çin alfabesini de kullanmışlardır. Uygur Yazıtlarında Köktürk, Soğd ve Çin alfabeleri kullanılmıştır.
- CEVAP E
28. Çoyr Yazıtı, Çöyr Yazıtı ya da Çoyren Yazıtı, Moğolistan'da, Sansar-Ula (veya Baga Sansar) Dağı'nın güney eteklerindeki kurgan yerinde İkinci Köktürk Kağanlığı Dönemi'nde mezar taşı olarak dikilmiş Türkçe yazıttır. 682 - 691 yılları arasına ait olduğu düşünülür. Kimi görüşlere göre Çoyr Yazıtı, Türkler'e ait en eski Türkçe metinler olarak kabul edilen Kül Tigin, Bilge Kağan ve Tonyukuk yazıtlarından daha eski olup; Türkçenin tarihlendirilen en eski yazıttır.
- CEVAP A
29. Osman Turan (Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi) Türk tarihi üzerine araştırmaları ile tanınan akademisyendir. Selçuklu tarihinin kurucusu kabul edilir. Umumi Türk Tarihi, 12 hayvanlı Türk takvimi hakkında önemli araştırmaları vardır. Kadim Türklerin dini hakkında Türkiye'de araştırmalar yapan ilk tarihçi kabul edilir.
- CEVAP A
30. Ülgen, Kuday, Kayra Han eski Türk mitolojisinde iyilik tanrısı, doğaya hâkim tanrı anlamında kullanılmış terimlerdir.
- CEVAP C
31. Uygur, Hazar, Bulgar ve Avrupa Hun ülkesinde tapınak ya da saray mimarisi vardır. Ancak Orta Asya'da hüküm sürmüş Köktürlere ait bu tarz mimari eserlere rastlanmamıştır. Bunun en önemli nedeni göçebe yaşama sahip olmalarıdır.
- CEVAP A
32. Eski Türk topluluklarında önemli askerî yapı örneklerinden olan karguy ya da kargu denilen gözetleme kuleleri sınır bölgelerinde, önemli mevkiilerde, surlar üzerinde veya sur içinde yer almışlardır. Stupa Çin, Hindistan ve Uygur kültüründe tapınak mimarisine verilen isimdir. Bezeklik ise fresko süsleme sanatıdır.
- CEVAP A

İlk ve Ortaça'da Türk Dünyası - V

1. Gılgamış Destanı, tarihin en eski yazılı destanlarından olup 56 kil tablete Akad çivi yazısı ile kaydedilmiştir. Uruk Kralı Gılgamış'ın ölümsüzlüğü arayışının öyküsünün anlatıldığı destandır. Sümerler tarafından yazılmıştır. Diğer seçeneklerdeki eşleştirmeler doğrudur.

CEVAP D

2. Şu Destan'ında Makedonyalı İskender'in, İran üzerinden Asya'ya doğru yürürken yapılan savaşları ve bu savaşların Türklerle ilgili bölümü anlatılmaktadır.

CEVAP B

3. İslam önceki Türk inancında din adamlarına Şaman - Kam - Baksı isimleri verilmiştir.

CEVAP E

4. Şine - Usu, Karabalgasun ve Taryat yazıtları Uygurlar'a aittir. Taryat Yazıtları ya da Terhin Yazıtları, Moğolistan'ın Arhangay ilinin Doloon Mod bölgesindeki Terhin Irmağı'nın yakınlarında bulunan Orhun alfabesi ile yazılan Uygur Yazıtlarıdır. Bu yazıt Uygur kağanı Bayan Çor Kağan (Muyan-Çur) tarafından sekizinci yüzyılın ortalarında (muhtemelen 753-760 arasında) taşa işletilmiştir.

CEVAP E

5. A, B, C ve D seçeneklerinde verilen bilgiler doğrudur. Yarığ hükümdarın emirlerine verilen isimdir.

CEVAP E

6. Köktürkler yerleşik hayata geçemedikleri için onlara ait günümüze kadar ulaşmış tapınak ve duvar resimlerinin olma ihtimali yoktur. Ancak Orhun Kitabeleri Köktürklerden günümüze kadar ulaşan yazıtlardır, Moğolistan'ın Orhun Vadisi'nde yer almaktadır.

CEVAP B

7. Hunların yıkılmasından sonra Çin'e giden Türklerin kurduğu devletlerden biri de Tabgaç Devleti'dir. Tabgaç Devleti, bir yandan Çinlilerin devlet memuriyetlerine getirilmesi, diğer yandan Budizm ve Konfüçyanizm'in etkisi ile Çinleşmeye başlamıştır.

CEVAP D

8. İlek, Gepid kralıyla yaptığı savaşta öldürüldü. Dengizik, 468 yılında Bizanslılara yenildi ve esir düştü. İstanbul'a getirilerek idam edildi. Attila'nın en küçük oğlu İrnek kendisine bağlı bazı gruplarla Karadeniz'in kuzeyine döndü. Ona bağlı gruplar buradaki Ogur Türklerine karışarak Bulgarları meydana getirdiler.

CEVAP C

9. Türkiye tabiri ise daha VI. yüzyılda Bizanslılar tarafından Orta Asya için kullanılıyordu. Yine onlar IX. ve X. yüzyıllarda Volga'dan Orta Avrupa'ya kadar uzanan sahaya da Türkiye adını vermişlerdi. XI-XII. yüzyıllarda Mısır ve Suriye'ye Berretüt Türkiye denirdi. Anadolu ise XII. yüzyıldan itibaren Türkiye olarak tanınmaya başlamıştır.

CEVAP E

10. İstemi Yabgu, kendisine karşı düşmanca tutum takınan Sasani Hükümdarı Anûşirvan'a karşı Bizans İmparatorluğu ile temasa geçti. 567 yılında İstanbul'a bir elçi heyeti gönderdi. Bu elçilik heyeti, tarihte Orta Asya'dan İstanbul'a gönderilenlerin ilki idi. Buna karşılık Bizanslılar da İstemi Yabgu'nun merkezine elçi gönderdiler. Türk-Bizans ittifakı, Sasani İmparatorluğu'nu zor durumda bırakmış ve daha sonraları İslam kuvvetlerinin İran'ı fethetmelerini kolaylaştırmıştır.

CEVAP B

11. Kutluk Bey 681 yılında arkadaşlarıyla gizli bir teşkilat kurarak Çin'e karşı başkaldırıp 682 yılında II. Köktürk Devleti'ni kurmuştur. Hapiste bulunduğu Çin'den kaçıp gelen Tonyukuk ise "Apa Tarkan" unvanını alarak onun en büyük yardımcısı oldu. Onun görevi bütün askerî ve idari işleri planlamaktı.

CEVAP C

İlk ve Orta Ça'da Türk Dünyası - V

12. Kappan Kağan'ın ölümü üzerine yerine geçen oğlu İnel yetersiz sayılarak tahttan indirilir. İleriş Kağan'ın oğlu Bilge, İnel'in yerine hükümdar olur. Bilge Kağan'ın Çinlilerin etkisinde kalarak Budistleşme isteği, devlet meclisi tarafından, Türklerin yapısına uymadığı gerekçesiyle reddedilmiştir.
- CEVAP D
13. Türklerde devlet "bağımsızlık, halk, ülke ve teşkilat" olmak üzere birbirini tamamlayan dört unsurdan meydana gelmiştir.
- CEVAP E
14. Göçebe olan toplumlar çok sık yer değiştirdiği için savaşçı özelliğe sahiptir, özgürlüklerine düşkündür, özgürlüklerine düşkün olmaları bağımsızlığı millî bir karakter hâline getirdiklerini kanıtlar.
- CEVAP E
15. Türklerdeki inanışa göre hâkimiyetin asıl sahibi Tanrı'ydı. Tanrı'nın bu hâkimiyeti kağanlar vasıtasıyla kullandığına inanılırdı. Tanrı bağıışı olan bu güç ve yetenekler Köktürk Kitabeleri'nde; kut, ülüg, küç olarak ifade edilmiştir. Kut: Türk kağanının "hükmetme, hükümdarlık güç ve yetkisi" yani "siyasi iktidar" sahibi olması demektir. Ülüg (Ülüş): Tanrı'nın Türk ülkesinde bolluk ve bereketi artırarak "iktisadi bir güç" kazandırması kağanın da bunu adil bir şekilde halka dağıtmasıydı. Küç (Güç): Tanrı'nın Türk kağanının savaş yeteneğini artırıp onu savaşlarda başarılı kılmasıydı.
- CEVAP C
16. Kamçı, kemer, kama, toy (şölen) otağ, sorguç, nevbet, para bastırmak, yay hükümdarlık sembollerindedir. Gürz ise bir savaş aleti olup Türklerde hiçbir dönemde hâkimiyet sembolü olmamıştır.
- CEVAP E
17. İlteber - erkin: Yüksek devlet memuru, idareci Bitikçi: Kâtip Tudun: Vergi memuru Tutuk: Askerî vali Subaşı: Ordu komutanı
- CEVAP A
18. Osmanlıda sancağı yöneten görevliye sancak beyi denilmiştir. İslam öncesi Türklerde bunun karşılığı ise askeri valilik görevini üstlenen "Tutuk"tur.
- CEVAP B
19. Hunlardan itibaren yönetimle ilgili kararlar almak ve alınan kararları uygulamak amacıyla devlet yetkililerinin bulunduğu ayukı (bakanlar kurulu) adı verilen kurul oluşturulmuştur. Ayukı'nın başında "aygucı" veya "üge" adı verilen bugünkü başbakan bulunurdu.
- CEVAP C
20. Tonyukuk adı bilinen ilk Türk yazar ve tarihçisidir. Köktürk Devleti'nin kurucusu İleriş Kutlug Kağan başta olmak üzere Kapğan Kağan ve Bilge Kağan'a danışmanlık yapmış, meclis başkanlıklarını yürütmüştür. Tonyukuk'un, kendi adına diktirdiği kitabesinden; Köktürkler, Juan Juan Devleti'nin elinde esir iken doğduğu anlaşılıyor. Esaretten Kutlug Kağan ile birlikte kurtulmuş ve Köktürk Devleti'nin kuruluşunda görev almıştır. İyi bir stratejist ve taktik ustası olmasından ötürü, batılı Türkologlar onun için "Türkler'in Bismarc'ı" ifadesini kullanmıştır. Aprın Çur ise ilk Türk şairi olarak bilinir.
- CEVAP E
21. Avrupa Hunları - Seçkinler Meclisi Tabgaç Devleti - Nazırlar Meclisi Hazar Hakanlığı - İhtiyarlar Meclisi Peçenekler - Komenton Tuna Bulgar Devleti - Millet Meclisi Karluklarda da Köktürklerde olduğu gibi meclise kurultay adı verilmiştir.
- CEVAP E

İlk ve OrtaÇa'da Türk Dünyası - V

22. Türklerde birey, toplum ve devlet daima birbirleri ile sıkı bir ilişki içindeydi. Türk toplumunda bireyin devletten en önemli isteği adaletti. Yöneticilerle yönetilenler arasında karşılıklı görev ve sorumlulukların yer aldığı "tüz" adı verilen yazılı olmayan bir anlaşma mevcuttu.

CEVAP B

23. Gök Tanrı inanişına göre tamu, cehennem uçmağ, cennet yağ, ölü gömme töreni balbal, mezar taşıdır. Tümülüs ise Frig ve Lidyalılardan kalma mezar şekilleridir. Gök Tanrı inanişinin ürünü değildir.

CEVAP E

24. Köktürklerde "tudunlar" hakan adına vergileri tahsil ediyordu. Turfan Uygurlarında "ağıcı" denen devlet memurları genel olarak halktan "mesken, hayvan ve toprak vergileri" olmak üzere üç çeşit vergi topluyordu.

CEVAP A

25. Çav kâğıt para, kamdu ya da böz kumaş para, satir ve yarmak ise madenî paradır. Türkler bu paraların hepsini kullanmıştır.

CEVAP E

26. İlk defa yerleşik hayata geçen ve şehir hayatını başlatan Türkler Uygurlar olduğu için Türk tarihinde eğitim kurumları da ilk defa Uygurlar Dönemi'nde ortaya çıkmıştır.

CEVAP C

27. Çini, tezhip, minyatür ve fresko Uygurlar tarafından kullanılmıştır. Hat sanatında "aynalı yazı" olarak da bilinen müsenna yazılar, istiflenen yazının ters istikametten de yazılarak ortada birbirini kesecek şekilde kavuşturulması ile yapılır. Uzun metinlerin istifi karışık görüneceğinden genellikle kısa hadis, dua ve sözler seçilir. Uygurlar Arap alfabesini kullanmadıkları için süslemede müsenna tekniğini de kullanmamışlardır.

CEVAP D

28. Orta Asya'da çok geniş bir coğrafyaya dağılmış vaziyette yaşayan Tölesler, bildirildiğine göre Çin'in diğer komşularına göre en fazla boy sayısına sahip idiler. Avarlara karşı isyan başlatan Töleslerin bu isyanını Bumin Kağan bastırmıştır.

CEVAP A

29. 716 yılında Kapgan Kağan'ın ölümünden sonra Sulu Kağan hükümdarlığını ilan ederek Türgeş Devleti'nin yeniden kurar ve 720 senesinde Arap Emevi ordularının Maveraünnehir'de ilerlemesini durdurur.

CEVAP D

30. Köktürklerin batı kanadını yöneten İstemi Yabgu, İpek Yolu'nun kontrolünün Türklerin elinde olmasını sağlamak amacıyla Ak Hunlara karşı Sasanilerle iş birliği yapmış, Ak Hun Devleti'nin yıkılmasını sağlamıştır. İstemi Yabgu, bir süre sonra, Sasanilerle olan ilişkiler bozulunca bu devlete karşı Bizans'la iş birliği yapmıştır. Abbasi devletinin kuruluş tarihi 750'dir. Köktürklerin yıkılış tarihi 744'tür. Bu nedenle ne I. ne de II. Köktürklerin Abbasilerle ticari ilişki kurmaları mümkün değildir.

CEVAP D

31. İslam öncesi Türk tarihi hakkında Çin, Arap, Bizans ve İran kaynakları bilgiler vermiştir. Bu kaynaklar içerisinde en çok ve geniş bilgiler veren ise Çin kaynaklarıdır.

CEVAP C

İlk ve Orta Ça'da Türk Dünyası - VI

1. Uygur ülkesinde yapılan araştırmalarda Buda heykel ve tapınakları bulunmuştur. Özellikle son dönem araştırmalarda Uygurların bu dinlerin etkisiyle gelişmiş bir resim sanatına sahip olduğu tespit edilmiştir. Manihaizim inancının kurucusu olan Mani'nin kendisi bizzat ressam idi. Dolayısıyla bu din kendi sanatını da beraberinde getirmiştir. Turfan bölgesinde ve özellikle de İdikut şehrinde bulunan freskler ve minyatürler, Manihaizim'in Uygurlar arasında ne kadar güçlü yayıldığına delildir. Bu minyatürlerde Uygur asıllı müminlerin yanında beyaz elbiseli Mani rahipleri resmedilmiştir. Murtuk ve Bezeklik'teki Budist fresklerin bazısında Uygur müminlerin resimleri vardır. **CEVAP D**
2. Ölülerin mumyalanması ve mezarlara özel eşyaların konulması öbür dünya inancının ürünüdür. Yuğ ise ölü gömme törenidir. Öbür dünya inancı ile ilgili değildir. **CEVAP B**
3. Uygurlar şehir hayatının bir sonucu olarak matbaa ve kâğıdı kullanmışlar, bastıkları kitaplardan oluşan bir kütüphane meydana getirmişlerdir. Bilinen en eski Türk kütüphanesi Uygurlara aittir. **CEVAP A**
4. Orak, saban, sulama kanalları doğrudan tarımsal hayat ile ilgili buluntulardır. Bu buluntuların olması o toplumun yerleşik olduğunu ve tarımla ilgilendiğini kanıtlar. **CEVAP C**
5. Bizans İmparatorluğu'nun kuruluş tarihi 395 yılıdır. Ancak Hun İmparatorluğu 216 yılında yıkılmıştır. Dolayısıyla bu iki devletin çağdaş olma ihtimali yoktur. **CEVAP E**
6. A, B, C ve D seçeneklerinde verilen bilgiler doğrudur. Gök Tanrı dini ilk olarak İskitlerde ortaya çıkmış, Hunlar Dönemi'nde de devam etmiştir. **CEVAP E**
7. İdikut; kut almış, yönetme yetkisine sahip anlamına gelen unvandır. Uygur hükümdarları bu unvanı kullanmıştır. **CEVAP A**
8. Hazarlar kendi ülkelerinde başka dinlerin yaşamasına izin vermişler, onlara hoşgörülü davranmışlardır. Farklı dinden olanların davalarına bakmaları için "Hakimler Kurulu" oluşturmuşlardır. **CEVAP D**
9. İslamiyet'i kabul eden ilk Türk boyu olan Karluk hükümdarları Atasagun unvanını kullanmıştır. **CEVAP A**
10. Don Nehri'nden Tuna'ya kadar uzanan bozkırları ellerinde bulunduran Peçenekler, özellikle Kiev Rus Devleti üzerinde büyük tesirler bırakmışlardır. Peçenekler ilki 915 yılında olmak üzere Ruslar üzerine 1036 yılına kadar on bir büyük akın yaptılar. 968 yılında Kiev'i kuşattılar ve Knez Svyatoslav'ı mağlup ederek Rusların Karadeniz'e inmelerini engellediler. **CEVAP B**
11. Bulgarlar, Almış Han (Cafer b. Abdullah) Zamanı'nda ticari faaliyetler esnasında tanıştıkları İslam dinini kabul etmişlerdir. Ünlü Arap seyyah İbni Fadlan'a göre 922 senesinde Almış Han, Abbasilerden din adamları ve mescitler yapması için ustalar ister, böylelikle Bulgar ülkesinde İslamiyet hızla yayılır. **CEVAP D**
12. İhe - Hüşötü (Küli Çur) 723 - 725 yılları arasında dikilmiştir; yirmi dokuz satırdır ve Tarduşların başı olan İşbara Bilge Köl İç Çor'un savaşlardaki yiğitliğini anlatmaktadır. **CEVAP B**

İlk ve OrtaÇa'da Türk Dünyası - VI

13. Kıpçaklar Balkaş Gölü ile İrtiş Irmağı arasındaki bölgede yaşamışlardır. X. yüzyılın sonlarında Karahitayların baskıları sonucunda batıya göç ederek Doğu Avrupa'ya yerleşmişlerdir. Kıpçakların bir kısmı Macaristan'a giderek Hristiyanlığı kabul etmiştir. Bu yüzden millî benliklerini kaybetmişlerdir. Kıpçakların Ruslarla yaptıkları mücadeleler İgor Destanı'na, Oğuzlarla yaptıkları savaşlar ise Dede Korkut Hikâyeleri'ne konu olmuştur. Kıpçakların bir kısmı ise Altın Orda Devleti'nin içinde erimiştir.
- CEVAP C
14. İlk Türk devletlerinde toplumsal yapı; oğuş (aile), ailelerin birleşmesiyle urug (aileler birliği), urugların birleşmesiyle boy, boyların birleşmesi ile de budun oluşuyordu. İlk Türklerde babaya "kang" anneye ise "ög" denilirdi. Eski Türk ailesinin meskeni; kağnılar, develer ve katırlar üzerinde bir yerden başka bir yere taşınabilen çadırlardan ibaretti. "Yurt" veya "keregü" olarak adlandırılan bu çadırların yanı sıra daimi nitelikli evler de bulunmaktaydı. Türk devletlerinde kağanın sarayında, kurultayda ve ziyafetlerde her boyun oturacağı yer "orun" ve kesilen hayvanın etinden alacakları pay "ülüş" olarak belirlenmişti.
- CEVAP E
15. Terek (Kaoche) denilen arabaların yüksekliği yüzünden yabancı toplumlar Türklere "yüksek arabalı kavim" adını vermişlerdir.
- CEVAP B
16. A, B, C ve D seçeneklerinde verilen bilgiler doğrudur. Yalvaç peygamber ya da elçi için kullanılan kavramdır.
- CEVAP E
17. Çin ile Hunlar arasında imzalanan İ.Ö. 201 tarihli Pa-i-Teng Antlaşması Doğu Asya tarihinde iki büyük devlet arasında yapılan ilk antlaşma olma özelliği taşımıştır. Bu antlaşma Hunlar ile Çin arasında uzun bir süre devam edecek dostluk döneminin de başlangıcı olmuştur. Ancak, aynı tarihlerde Mete'nin Çinli bir prensesle evlenmesi, Hun sarayında yavaş yavaş bir Çin etkisinin doğması sonucunu da getirmiştir.
- CEVAP C
18. 552 yılında devletin kurulmasından hemen sonra Bumin Kağan, tıpkı Hunlarda olduğu gibi ülkenin batısını kardeşi İstemi Yabgu'nun yönetimine bırakmıştır. İkili Teşkilat uygulamasının Gök- Tükler'in teşkilatlanmada Hun modelini benimsedikleri fikrini desteklediği savunulabilir.
- CEVAP A
19. Ta-po I. Gök Türk Devleti hükümdarıdır. Mukan Kağan'dan sonra devletin başına geçmiştir. Bir mektubunda Çin imparatoruna "evladım" diye hitap etmiştir.
- CEVAP D
20. I. Gök Türk hükümdarı Ta-po Kağan yerini İşbara'ya bırakınca bu durumdan hoşnut olmayan ve bağımsızlık eğilimindeki Tardu (İstemi Yabgu'nun oğlu) İşbara'nın kağanlığını tanımamış ve bağımsızlığını ilan etmiştir. Böylece I. Gök Türk Devleti resmen ikiye ayrılmıştır.
- CEVAP C
21. I. Gök Türk Devleti'nin yıkıldığı tarih olan 630'dan II. Gök Türk Devleti'nin kuruluş tarihi olan 680 yılı arası Orta Asya tarihinde "Çin Esareti Dönemi" olarak adlandırılmıştır.
- CEVAP A
22. Mani dini: Pers İmparatorluğu içinde kurulan ve kısa sürede hızla büyük bir coğrafyaya yayılan bir dindir. En parlak dönemini 8. yüzyılda Uygur Devleti'nin millî dini olarak ilan edilmesiyle yaşamıştır. Mani kelimesi Çağatay Türkçesi'nde "Tanrı" demektir. Mani dininde tanrısal aydınlık ile karanlık iki rakip olarak karşı karşıya durur.
- CEVAP C

İlk ve OrtaÇa'da Türk Dünyası - VI

23. Uygur ülkesine Mani rahiplerini getiren ve Uygurlar arasında bu dinin yayılmasını sağlayan Uygur hükümdarı Böğü Kağan'dır.
- CEVAP D
24. Türklerin ilk ürettikleri gıda darı olmuştur. Arkeolojik araştırmalar sonucu ortaya çıkan su kanalları, Türklerin sulama tekniğini de bildiklerini de gösteren önemli belgelerdir.
- CEVAP A
25. Romalıların Huni, Hintlilerin Huna diye adlandırdıkları ama çoğunlukla Çin kaynaklarında geçen adlarıyla Hsing- nu ya da Hiung- nu olarak bilinen topluluk Türk tarihinin ilk teşkilatlı devletini kuran Hunlardır.
- CEVAP C
26. Çin'de kurulan Chou Devleti'nin (M.Ö. 1050 - 256) Türklerle ilgisi üzerine dikkat çekilmiş, hükümdar sülalesinde Gök Tanrı dini, güneş ve yıldızların kutsal sayılması, askerî alanda savaş arabalarının kullanılması gibi özelliklerin daha çok Türk nüfusun yoğunlukla yaşadığı yerlerde görülmesi, bu hanedanın aslen Türk olabileceğine ilişkin düşüncelerin doğmasına sebep olmuştur.
- CEVAP E
27. Henüz bir devlet olma aşamasına gelmemiş olmalarına rağmen, MÖ 318'de Çinliler, Hunlar ile tarihin bilinen ilk Türk-Çin anlaşmasını yapmışlardır. Tamamen siyasal koşullar taşıyan bu anlaşmanın, Çin üzerine yapılan Hun akınlarının durdurulmasına yönelik bir anlam taşıdığı bilinmektedir.
- CEVAP D
28. Hunların bilinen ilk Hun hükümdarı Tu-man (Teoman)'dır. Çince Göğün Yüce Oğlu anlamına gelen bir unvanı taşıyan Teoman, Hun Devleti'nin kurucusu kabul edilir.
- CEVAP A
29. Sû ya da börü denilen Hun ordusu ile diğer yerleşik toplumların orduları arasında üç temel fark görülmektedir: Bunlardan birincisi, ordunun ücretli askerlerden oluşması; ikincisi, ordunun sürekli olmasıydı. Kadın, erkek, genç, yaşlı hemen herkes her an savaşa hazır durumdaydı. Öyle ki yapılan eğlenceler, sporlar ve avlanmalar bile askerî bir egzersiz olarak görülürdü. Üçüncüsü ise ordunun tamamına yakın bir kısmının süvarilerden oluşmasıydı.
- CEVAP E
30. Kônilik: Adaletin karşılığı olarak kullanılır. Hükümdarın ve dolayısıyla devletin adil olması, adalet dağıtması şarttır.
- CEVAP D

CEVAPLI KONU TARAMA TESTİ

CEVAPLI KONU TARAMA TESTİ

İlk ve Ortaça'da Türk Dünyası - VIII

1. Kendinden önceki tüm kültür dönemlerinin bir sentezi niteliği taşıyan Tagar Kültürü, İskit ve Hun sanatında derin etkiler meydana getirmesi bakımından da ayrı bir döneme sahiptir.

CEVAP A

2. Çin ile Hunlar arasında imzalanan İ.Ö. 201 tarihli Pai-Teng Antlaşması Doğu Asya tarihinde iki büyük devlet arasında yapılan ilk antlaşma olma özelliği taşımıştır. Bu antlaşma Hunlar ile Çin arasında uzun bir süre devam edecek dostluk döneminin de başlangıcı olmuştur.

CEVAP B

3. Çin kaynaklarında, değişik isimlerle geçen Hunlar, M.Ö. 318 yılında bir anlaşma dolayısıyla Hun adının en çok bilinen Hsiung-nu şekli ilk defa kullanılmış ve bu durum bir daha değişmemiştir. Hsiung-nu kelimesinin Hun adının tam karşılığı olduğu ise M.S. 311 tarihli Soğdça bir metinden anlaşılmıştır.

CEVAP B

4. Ho-han-yeh ile Hunlar Çin egemenliğini kabul etmişti. M.Ö. 8 yılında Hun tahtına geçen Wu-chuliou, Çin'e olan siyasi bağımlılığa son verdi. Devleti eski gücüne kavuşturma yönünde önemli adımlar attı. Kuzey Çin'i yerle bir eden akınlar düzenledi. Onun M.S. 13'te ölümü üzerine başa geçen kardeşi ve diğer hükümdarlar devrinde de güçlü durum devam etti.

CEVAP C

5. Bu açıklama Hunların yaşadıkları bölgede yapılan arkeolojik çalışmalar sonucu ortaya çıkmıştır.

CEVAP C

6. Asya Hun devletinin yıkılması üzerine Afganistan bölgesinde kurulan ve Kuzey Hindistan'a egemen olan Ak Hunlar (367-557) VI. Yüzyılın ortalarına kadar İpek Yolu'na egemen olmuştur.

CEVAP A

7. Kuzey Çin'e egemen olan Tabgaçlar Çinlilerin fazla miktarda devlet memuriyetlerine getirilmesi, diğer yandan Budizm ve Konfüçyanizmin etkisi ile Çinleşmeye başlamıştır. Tabgaç Devleti'nin idari kadrosunun gittikçe Çinleşmesi sonucunda millî varlığını korumak isteyen halk içinde birçok isyanlar ortaya çıkmış, bu isyanlar bir yandan şiddetle bastırılırken öbür yandan da ileride daha şiddetli bir bozulmayı getiren kararlar alınmıştır. İsyân ve iç karışıklıklar sonucunda Tabgaç Devleti, 534 yılında ikiye ayrılmıştır. Doğudaki topraklarda daha sonra Çinleşen Kuzey Ch'i sülâlesi (550- 577), millî benliğini korumak isteyen batıdaki topraklarda da Chou sülâlesi (557-581) kurulmuştur.

CEVAP E

8. 552 yılında Juan-juanlara saldıran Bumin, çok kısa zamanda onların devletini yıkarak yerine Gök Türk Devleti'ni kurdu. İl Kağan unvanını alan Bumin, devletin ilk hükümdarı oldu ve kuruluşun ilk yılında öldü. Yerine büyük oğlu Kara Kağan, Gök-Türk tahtına geçti ise de, onun da hükümdarlığı uzun sürmedi. 553 yılında ölmesi üzerine, kardeşi Mukan Gök Türk tahtına oturdu.

CEVAP A

9. 553 yılında Mukan Kağan zamanında Gök-Türk Devleti parlak bir dönem yaşadı. Doğuda Kore'den batıda Karadeniz'e kadar uzanan sahada yaşayan bütün Töles ve diğer Türk boyları, kuzeyde Kırgız Türkleri ve yabancı kavimler devlete bağlandı. Gök-Türk Devleti kısa zamanda dünyanın en güçlü devleti durumuna geldi.

CEVAP C

10. Mukan Kağan'ın ölümü üzerine her bakımdan çok gelişmiş ve kuvvetli bir devletin başına geçen Taspar (Tapo), fazla büyüyen devleti yeniden teşkilâtlandırdı; küçük kağanlıklar ihdas ederek devletin muhtelif kısımlarını oğul ve yeğenlerine verdi. Bu şekilde kendisi kağanlar kağanı, yani Büyük Kağan oldu. Zamanla Taspar Kağan, Türklerin yapısına hiç uymayan Budizm'e meylectti ve merkezi Ötüken'de bir Buda mabedi inşa ettirdi.

CEVAP B

11. VIII. yüzyıl başlarında dikilen Orhun yazıtlarına göre Türklerin Çin esaretine girmesinin üç sebebi vardı: 1. Çin entrikaları, 2. Türk hükümdarlarının başarısız idaresi, 3. Türk milletinin hükümdarlarına itaatsizliğidir.

CEVAP E

İlk ve Orta Ça'da Türk Dünyası - VIII

12. Kutluk, en büyük yardımcısı Tonyukuk ile birlikte giriştiği bağımsızlık mücadelesinde Çinlilere ard arda darbeler indirerek, hem kendi gücünü artırır, hem de diğer Türk boylarını itaat altına alır. 682 yılında Ötüken'de Oğuzlar yenilip devlete bağlanınca Kutluk, "İlteriş Kağan" ilân edilerek, II. Gök- Türk Devleti kurulmuş olur.
- CEVAP B**
13. 716 yılında Bayırku isyanının bastırılmasından sonra Ötüken'e geri dönerken yanına fazla asker almayan Kapgan Kağan, Söğüt ormanından geçerken Bayırkuların saldırısına uğradı ve öldürüldü.
- CEVAP B**
14. 731 yılında Kül Tegin ölünce ağabeyi Bilge onun adına bir yazıtı Orhun nehri yakınına dikti. Bu yazıtta da Kül Tegin'in mücadeleleri ve kazandığı başarılar Bilge Kağan'ın ağzından anlatılmaktadır. Türk halkının geçmişin acı olaylarından ders alması isteniyordu. 734 yılında ölen Bilge Kağan adına oğlu tarafından 735 yılında bir yazıt dikildi. Bu yazıtta da Kül Tegin gibi Türk halkına öğütler veriliyordu.
- CEVAP A**
15. Doğu Asya'daki Kerulen Irmağı'ndan Karadeniz ve Kafkasların kuzeyine kadar uzanan geniş sahada yaşayan bütün Türk boyların tamamı kaynaklarda Töles adıyla geçmektedir.
- CEVAP C**
16. Töles boyları, Dokuz Oğuz adıyla 744 yılında kurulan Uygur Kağanlığı'nın ana unsurunu oluşturmuştur.
- CEVAP D**
17. Sine Usu Yazıtı, Uygur Kağanlığı yazıtları içinde en önemli olanıdır. Moyen Çor adına dikilmiştir. Sine Usu Yazıtı'nda, 740'lardan Moyen Çor'un öldüğü 759 yılına kadar gerçekleşen olaylar anlatılır. Bu olaylar, Uygurların Köktürklerle, Karluklarla, Sekiz Oğuzlarla, Tokuz Tatarlarla, Çiklerle, Kırgızlarla, Basmillerle yaptıkları savaşları kapsar.
- CEVAP A**
18. 762'de yaptığı Lo-yang seferi esnasında Mani dini rahipleri, Böğü Kağan ile tanışmışlar, onu etkileyerek, onunla birlikte Uygur başkenti Karabalgasun'a gelmişlerdir. Onların anlattıklarına hayran olan Kağan, hayvansal gıdalar yemeyi yasaklayan, savaşçılık duygusunu zayıflatan bu dini kabul etmiştir. Kağanın hedefi Uygurların bozkır hayatını bırakıp şehirli olmalarını sağlamak, dolayısıyla ülkeyi daha bayındır hâle getirmektir. Manihaizm'i kabul etmesindeki esas neden Böğü Kağan'ın halkının yerleşik hayatı ve dolayısıyla refahı öğrenmesini istemesidir. Bu dinin kabulüyle hem halk zenginleşecek, hem de kuvvetli Budist Çin'in etkisinden uzak kalıncaktı. Ayrıca, Uygur Devleti Maniheist inancında olan tüccar Soğdularını yanına çekerek mali açıdan da güçlenecekti. Böğü Kağan, Manihaizm'i kendi halkına kabul ettiren ilk ve tek hükümdardır.
- CEVAP D**
19. İkinci hanedandan itibaren unvanların değişmesi ay ve kün gibi tabirler Manihaizm'in etkisini açıkça göstermektedir.
- CEVAP B**
20. 821 yılında Ordu Balık'ı ziyaret eden Arap seyyahı Tamim İbn Bahr'ın bildirdiğine göre Manihaizm şehirli halkın bağlı olduğu iki dinden biriydi. Diğerisi ise Gök Tanrı inancıydı. Bu da gösteriyor ki, bütün propagandalara rağmen Mani dini Uygurlar arasında tam olarak yaygınlaşmamıştı.
- CEVAP C**
21. Uygur manastır ve tapınakları, Selçuklu ve Osmanlı külliyelerinin kaynağını teşkil etmiştir. Ayrıca Türk Budist mimarisinde gelişen stupalar, İslâmiyet'ten sonraki Türk türbe mimarisinin temelini oluşturmaktadır. Uygurlardaki stupa şekli "yurt tipi" çadır şeklinden ilham almıştı. İslâmiyet'ten sonraki Türk mimarisinde soğan kubbe denilen lotus kubbe tipi de ilk kez Uygur stupalarıyla başlamıştır. Türklerden önce stupalar, bir dinî şahsiyetin kemiklerinin ve eşyalarının muhafaza edildiği kubbeli yapılardan ibaretti.
- CEVAP A**
22. Kırgızlar ölülerini yakan tek Türk kavmiydi. Çadırlarda ve keçeden kulübelerde oturur, ateşe taparlardı. Dîvânu Lü-gâtî't-Türk'te Kırgızların Türklerden bir boy olduğu vurgulanmıştır.
- CEVAP B**
23. Bolçu savaşı 698 yılında II. Gök Türkler ile Türgişler arasında yapılmıştır.
- CEVAP D**
24. Gök Türk İmparatorluğunun bayrağında Kurt resmi yer almaktadır.
- CEVAP A**

İlk ve OrtaÇa'da Türk Dünyası - IX

1. Peçenekler, Göktürk Devleti'nin yıkılmasıyla birlikte ana yurtları olan Batı Sibiry'a'dan ayrılarak geldikleri Volga ve Ural Nehri arasındaki bölgeyi merkez edip oradan da Kuzey Kafkasya, Karadeniz, Doğu Avrupa ve Balkanlar'a akınlar düzenleyen Türk kavmidir. IX. Yüzyılda Kafkas ve Balkanlarda görülen ilk Türk kavmidir.
CEVAP C
2. Türk tarihinde "Üç Kabile Yabguluğu" unvanını alan Türk boyu Karluklardır.
CEVAP D
3. Basık ve Kursık liderliğindeki bir Hun grubu, 395-96 yıllarında Kafkaslardan geçerek Anadolu'ya doğru hareket ederek Erzurum, Malatya ve Çukurova'ya kadar geldiler. Antakya ile Urfa'yı kuşattıktan sonra Kudüs'e, oradan Doğu Anadolu'ya kadar ilerledikten sonra Urfa'ya kadar akın yaptılar. Dönemin olaylarını kaleme alan Urfa başpiskoposu Efraim Hunlar hakkında: "Bunlar Yecüc Mecüc kavmidir. Küheylânlarının üzerinde fırtına gibi giderler. Geriye dönüp ok atarlar" demektedir.
CEVAP A
4. Attila'nın eşi Arıkan'dan doğan üç oğlu vardı. İlek, Dengizik ve İrnek üçü de babalarının yerini tutamadılar. İlk önce İlek İmparator oldu. Fakat, ayaklanan Germen kavimleri ile savaşırken hayatını kaybetti.
CEVAP A
5. Türk adının anlamını ilmi anlamda izah eden ilk kişi Macar asıllı Türkolog A. Vambery'dir. Yazdığı eserinde "Türemek, yaratılmış olmak" anlamına geldiğini söylemiştir.
CEVAP D
6. Türklere ait ilk yazılı kaynak Orhun kitabeleridir. Bumin Kağan Orhun kitabelerinde adı geçen ilk Türk hükümdardır.
CEVAP C
7. Bizans-Hazar birleşerek 627'de Ninova Savaşında Sasanileri yenilgiye uğratarak kesin zafer kazandılar. II. Justinianos Hazar hakanı Bazir Yıbostan'ın kız kardeşi ile evlendi. Hazar prensesi 704 yılında Justinianos ile evlendikten sonra Hıristiyan olmuş vaftiz edilerek Teodora adını almıştır. Hazar hakanları Hıristiyanlık değil Museviliği benimsemeleri Bizans için olumsuz bir gelişme olmuştur. Bizans-Hazar ilişkileri sadece siyasi olmamış ticari alanda da olmuştur.
CEVAP E
8. Bizans kaynaklarında, Sabarların teknolojik bakımdan gelişmiş olduklarından bahsedilmektedir. Ayrıca 520'li yıllarda İncil'in Türkçeye tercüme edildiği bile rivayet edilmektedir.
CEVAP A
9. Peçeneklerin en önemli özelliği, çok geniş alana uzun zaman hükmetmelerine rağmen aralarında birlik kurup tek devlet haline gelememiş olmalarıdır.
CEVAP D
10. Kumanlar Kırım yarımadasındaki ticaret liman şehirlerini Anadolu Selçuklularına terk edince iktisadî yönden çok zayıflamışlardır. 1223'de Kalka Savaşında Ruslarla birlikte Moğollar karşısında mağlup olan Kumanlar iyice dağılmıştır. Kumanların Bir kısmı Macaristan'a, bir kısmı da İtil Bulgarları sahasına çekilmek suretiyle Kıpçak bozkırlarındaki hâkimiyetleri son bulmuştur.
CEVAP A
11. 1552'de Kazan Hanlığı'nın Rus hâkimiyetine girmesiyle Endülüs Müslümanlarından sonra Hristiyan işgaline maruz kalan ilk Müslüman topluluk Kazan Hanlığı olmuştur.
CEVAP A

İlk ve OrtaÇa'da Türk Dünyası - IX

12. Kırım Müslüman aydını İsmail Gasprıralı'nın reform yolundaki en önemli girişimi, 1884'te açtığı ilk usûl-i cedit mektebidir. Onun Kırım'da Bahçesaray'da kurduğu okulda uyguladığı kolay okuma yazma metodu (usûl-i cedit) giderek yaygınlaştı ve kısa zamanda Rusya'nın diğer Müslüman bölgelerine de yayıldı. Alfabenin öğretilme metoduyla başlayan bu girişim giderek sosyal hayatın tümünü içine alan reform akımına dönüştü. Eğitim, din, dil ve kadınların durumu konularında reform yapılmasını savunanlar Cedit-çiler adıyla anılmaya başladılar. Yenilikçi hareket, kendi karşıtını da doğurdu. Onların bu girişimlerini toplum için sakıncalı olarak gören ve değişime karşı çıkanlar Kadimciler (muhafazakârlar veya eskilik taraftarları) olarak tanındılar. Tancılar ise inkılapçı-sosyalist eğilimdeydiler ve Çarlık yönetimini ihtilal ile devirmek yanlısıydılar.
- CEVAP B
13. Anav, günümüzde Aşkabat'ın güneydoğusunda bir yerleşim bölgesidir. Bu yerleşim sahasında yapılan kazılarda ortaya çıkan seramik örneklerinin, bozkır kökenli bir halka, özellikle de Türklere ait olduğu düşünülmektedir. Türk kültürünün önemli bir unsuru olan at, ilk defa bu kültürde görülmüştür. Orta Asya'nın en eski kültürüdür.
- CEVAP D
14. Türklerde kağan olabilmek için Gök Tengri tarafından kut verilmiş bir aileye mensup olmak gerekirdi. Bu aileler belli olup Hunlarda Tu-ku, Kök Türklerde Aşına ve Uygurlarda Yağlakâr ailesidir. Kut, kan yoluyla geçtiği için bütün hanedan üyeleri kağan olma hakkına ve yetkisine sahiptir.
- CEVAP A
15. Sabarlar V. yüzyıl ikinci yarısında Aral Gölü'nün kuzeyinden Kafkaslara, Macarlar 830'dan sonra Kafkasların kuzeyinden Orta Avrupa'ya, Bulgarlar 668'den sonraki yıllarda Karadeniz kuzeyinden Balkanlar'a ve Volga Nehri kıyılarına, Peçenek, Kuman (Kıpçak) ve Uzlar IX-XI. Yüzyıl Hazar Denizi'nin kuzeyinden Doğu Avrupa ve Balkanlar'a göç etmişlerdir.
- CEVAP B
16. Başkırtlar, Orta Asya Türk kavimlerinden olup, Ural Dağlarının kuzey ve doğu kısımları ile İdil'in kuzey kesimini oluşturan bozkırlarda yaşamıştır. Yaşadıkları bölgeye Başkırdistan olup buranın başşehri Ufa'dır. Başkırtların aslı Türkistan'ı terk ederek kuzeye yönelen ve sonra batıya geçen Kıpçak Türklerine dayanmaktadır.
- CEVAP A
17. Türklerde ilk düzenli ordu teşkilatını kuran hükümdar, Mete Han'dır. Bu sistemde ordu; onlu (takım), yüzlü (Bölük), binli (Tabur) ve on binli (Tümen) gibi çeşitli sayılardaki birliklere ayrılıyordu.
- CEVAP A
18. Yarlıg Hun, Göktürk ve Karahanlılarda hükümdarın tanrıdan aldığı yetkiyle hüküm koyması ve emirleri anlamında kullanılmıştır.
- CEVAP D